

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד

שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א שבת דברים - חזון תשע"ה:

בסיבת חורבן הבית ראשון והשני

א] הנה אמרו חז"ל¹ על סיבת החורבן: "דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פרשוהו עד שפרשו הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורת... שאין מברכים בתורה תחילה".

ב] ובפשטות דברים אלו נאמרו על חורבן בית ראשון ולא על חורבן בית שני, שעל חורבן בית שני אמרו חז"ל²: "מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חינם".

ג] אולם מדברי הרמח"ל³ מתבאר שגם חורבן בית שני שרשו בעוון ביטול תורה, ובאמת הדברים מתבארים⁴ מדברי הנביא שלאחר התוכחה הנ"ל "על עזבם את תורת" נאמר לכן הנני... והפיצותים בגוים", וקללה זו הלא התקיימה בחורבן בית שני ולא בחורבן הראשון. ד] ונראה שביאור הדברים הוא ששורש עוון שנאת חינם היה בחסרון לימוד התורה בכוונה הראויה בשלימות, שאילו היו לומדים בשלימות הראויה היה הלימוד עצמו מונעם משנאת חינם.

ה] דהנה בב"ח⁵ כתב בביאור דברי חז"ל שהבית חרב על שלא ברכו בתורה תחילה וז"ל: "ונראה דכוונתו יתברך מעולם היתה שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמיות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו כדי שתתדבק נשמתנו וגופנו ברמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת שבתורה ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו ית'... אבל עתה עשו פירוד שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה...".

וא"כ לפי דבריו יובן שאף שבית ראשון נחרב משום ג"ע חמורות ובית שני נחרב משום שנאת חינם, אולם שורש הכל היה החסרון בעסק התורה כראוי, שזהו שורש החורבן, וא"כ מוטל עלינו להתחזק לתקן ענין זה, וכמ"ש הרמח"ל שם.

ו] ויש להוסיף את מה שכתב הב"י בשו"ת אבקת רוכל⁶ ששורש החורבן הוא אי העסק בחכמת היראה, שאם היו עוסקים בה כראוי לא היו מגיעים לעבירות שגרמו לחורבן.

בדין אבלות בדברים שבצנעא בשבת זו

א] הנה נחלקו הראשונים⁷ האם בשבת זו נוהגים דיני האבלות בדברים שבצנעא, ומנהג אשכנז להחמיר בזה שלא במקום הצורך, וכמבואר בפוסקים⁸.

ב] וכתב הט"ז⁹ בשם המרדכי שלכן יש להחמיר בשבת זו ולא לרחוץ אפילו את מקצת גופו במים חמים.

¹ נדרים

² יומא ט:

³ בס' דרך עץ החיים ד"ה והנה תראה שחורבן בית מקדשנו.

⁴ שמעתי מחכ"א שליט"א.

⁵ אורח חיים ריש סימן מ"ז.

⁶ הובאו דבריו בס' לקט רשימות מהרב וויכטפונגל זצ"ל.

⁷ האור זרוע החמיר, ומאידך המהר"ם מרוטנבורג והרמב"ן הקילו.

⁸ סימן תקנ"ד סעיף ט'.

⁹ שם ס"ק ט'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ויש לעיין דאם מחמירים בשבת בדברים שבצנעא ככתשעה באב, מדוע שלא יאסר אף לרחוץ את מקצת גופו בצונן, וכדין תשעה באב.
ג] אלא שכבר כתב במנחת חינוך¹⁰ בביאור הענין דהנה בתשעה באב ישנם ב' דינים שונים דין אבילות ודין צום, (דהנה איסור לימוד תורה מדין אבילות הוא ולא מדין צום, דביום הכיפורים אין איסור לימוד תורה, ומאידך איסור האכילה והשתיה מדין התענית הוא ולא מדין אבילות, שאבל מותר באכילה ושתיה, וברחיצה וכו' תרוייהו איתנהו בין דין אבילות ובין דין צום), ופשוט שבשבת גם למחמירים נוהג דין האבילות ולא דין הצום, שהרי אוכל בשר ושותה יין ומעלה על שלחנו כסעודת שלמה וכו'.
והנה איסור רחיצת מקצת הגוף בצונן מדין הצום הוא ולא מדין האבילות, שהרי אבל לא נאסר בזה, ועל כן לא החמיר המרדכי אלא ברחיצה בחמין ולא ברחיצת מקצת הגוף בצונן, שאינה מדין אבילות, וכמשנ"ת.
ד] ולפי זה נראה דלרחוץ את כל הגוף בצונן יש להחמיר בשבת זו, דהלא דבר זה נאסר לאבל, ומנהגנו להחמיר באבילות בדברים שבצנעא בשבת זו.
ה] ולגבי תלמוד תורה דן כבר במגן אברהם¹¹ דלכאור' לפי מנהגנו היה ראוי שלא ללמוד כל השבת שלא בדברים הרעים, אלא דצידד דהבו דלא להוסיף עלה, ואין להחמיר במה שלא הוזכר במפורש שנהגו להחמיר בו, וכן הסיק לדינא החתם סופר בתשובותיו¹². (ושמא טעם הדבר הוא דמכיון שהדבר יגרום לביטול תורה הרי זה כמקום הצורך שנהגו להקל בו).
ו] ואמנם בלקט יושר העיד על רבו בעל תרומת הדשן שהיה מחמיר בדבר ולומד כל השבת רק בדברים הרעים, וכן העידו על מרן בעל החזון איש זצ"ל.

בגדר הצום בשנה זו

א] הנה לפני מספר שבועות דנתי בגדר הצום תשעה נדחה, האם נקבעה מראש התענית ביום א', או שהתענית ביום א' היא בתורת תשלומים על הצום של אתמול.
ב] ושוב ראיתי מביאים שנחלקו בדבר רבותינו האחרונים, דבאבני נזר¹³ ובמהרש"ם¹⁴ נקטו דהוי בתורת תשלומין [ודנו לפי זה שקטן שהגדיל במוצאי שבת פטור מלצום], ומאידך בדברי מלכיאל¹⁵ ועוד אחרונים נקטו שעיקר קביעות הצום בשנה זו היה ביום א'.
ג] ובספר ישועות יעקב¹⁶ כתב בזה דרך חדשה, דעד חצות יום א' זמן שריפת המקדש הרי קביעות הצום היא קביעות עצמית, ומכאן ואילך הוא בתורת תשלומים של אתמול, (וביאר בזה מדוע בעל ברית מתענה רק עד מנחה גדולה).
ד] ובפשטות לכאור' הסברא בזה קצ"ע, דהלא "כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמיה תענית", וא"כ לכאור' לא מסתבר שיתקנו חז"ל תענית בתור חיוב עצמי לחצאין, וצ"ע.
ה] והנה באבני נזר כתב שהדבר תלוי במחלו' הראשונים האם אבילות בדברים שבצנעא נוהגת בשבת זו, שאם אבילות נוהגת שוב הו"ל ביום א' רק כתשלומין לשבת, אולם אם אין אבילות נוהגת, הרי החובה ביום א' היא חובה עצמית.
ו] אולם לכאור' לפי משנ"ת דבשבת נוהג רק דין אבילות ולא דין הצום, לכאור' אין הכרח כ"כ מזה שדין אבילות נוהג בשבת, שדין הצום הוא בתורת תשלומין, וצ"ע בזה.

¹⁰ מצוה שי"ג.

¹¹ סוף סימן תקנ"ו.

¹² סימן קנ"ו.

¹³ או"ח סימן תכ"ו.

¹⁴ ח"ג סי' שס"ג.

¹⁵ ח"ה סי' ק"ל.

¹⁶ סימן תקנ"ט.